

Nešto o braku.

Dr. Dragan Tomac veli u opasci 14. na str. 7. svog spisa »Ustav i bračno pravo«: »Brak je u svojoj suštini ugovor, koji sklapaju dvije za to pravno sposobne privatne osobe u prvom redu zbog svojih čisto osobnih interesa. Zato je brak u svojoj suštini pravni ugovor. Tome privatno-pravnom značaju braka ne smeta, što se na brak nadovezaju i drugi javno-pravni interesi, ... isto tako ne smeta ni to, što iz naravi stvari, t. j. iz naravi objekta i svrhe toga ugovora kontrahenti mogu taj ugovor sklopiti samo pod stanovitim od njihove volje neovisnim preduvjetima i ograničenjima. Iz svega toga slijedi samo to, da je bračni ugovor privatno-pravni ugovor svoje vrsti. Za to se mi diljem ove rasprave držimo toga staništa (kojega se drže gotovo sve savremene države u svom zakonodastvu) i odatle izvodimo sve daljnje zaključke i pravne izvode«.

Kaže cigo svome sinu: »Janko, sinko moj, ti slobodno krađi, kad ti se pruža prilika. Krađa je najme opetovnim činima iste vrsti stečena trajna i navadna sklonost prema onome, što je čovjek upoznao kao moralno dobro«. Dakle je krađa krepost i to savršena krepost. Tome značaju krađe ništa ne smeta, što je ista zabranjena u dekalogu i u svim kaznenim zakonima, što su tamnice prepune ljudi, koji su se u toj kreposti neprestano vježbali, i što ih svijet prezire, ako su se dali uhvatiti i kazniti. Kad je krađa krepost, a mi stojimo na tom staništu, onda se moramo usprkos svih zakona i prezira svijeta u toj kreposti što više uvježbat i usavršiti.

Himbani i lukavi cigo, koji hoće da uguši svaku grižnju savjesti kod svog mladoga sina, zašuti mu, da je krađa: »otimanje tuđe pokretne stvari bez privole posjednika i svoje koristi radi«, a mjesto te definicije krađe daje mu definiciju moralne kreposti u opće. Lako mu je onda tvrditi, da je krađa krepost te izvoditi iz te krive premise sve svoje daljnje krive zaključke i potaknuti sina na lupeški život.

Slično i g. Dr Tomac ne daje svojim čitaocima pravu definiciju braka, koja proizlazi baš iz svih onih činjenica, koje njega ništa ne smetaju; on njima ne kaže, da je brak pogodba: »kojom očituju dvije osobe različenoga spola zakonitim načinom svoju volju, da će živjeti u nerazlučnoj zajednici, djecu radati, othranjivati ih, i da će jedna drugoj zamjenito pomagati« (op. građ. zak.). On njima ne kaže, da je brak po kršćanskoj nauci »ugovor uzdignut na čast sakramenta novog zavjeta, kojim si dvije krštene osobe različitog spola međusobno predaju i primaju doživotno i isključivo pravo na tijelo u svrhu radanja i odgajanja djece, međusobne pomoći i lijeka protiv

pohote». Ne, Dr. Tomac o tome svojim čitaocima ništa ne spominje, nego im pruža mjesto definicije braka onu svakog privatno-pravnog ugovora uopće. Njegova se definicija može mnogo bolje primjeniti na svaku kupoprodaju, na zakup, na zajam, na svaki privatno-pravni ugovor, samo ne na brak. Lako mu je onda u tonu iskrenog uvjerenja poreći braku javno-pravni sakramentalni značaj, tvrditi, da je brak čisto privatno-pravni ugovor te pledirati tekom svojih razlaganja za građanski brak, za razvrgnuće braka i za oduzimanje svake podsudnosti u bračnim stvarima crkvama uopće a kat. Crkvi napose.

Kad on sâm priznaje, da iz te definicije izvodi sve svoje zaključke, da mu ona služi kao temelj njegovih pravnih izvoda pa kad je očito, da je ovaj temelj iskrivljen, patvoren, to nema dvojbe, da je isto tako iskrivljena i patvorena cijela zgrada izvedena na tom labavom temelju, te da se mora srušiti s istim temeljem.

Nije stoga nužno, da slijedimo pisca u svim njegovim skokovima pomenutog djelca protiv kršćanskog braka i da ih oprovrgnemo; — to bi bilo previše časti prama djelu diktiranom od neraspoloživosti prema kat. Crkvi i uredbama kat. braka.

Ali neće biti suvišno, da bar jednim primjerom pokažemo logične skokove g. pisca pri izvadanju njegovih zaključaka:

Član 28. ustava glasi ovako: »Brak stoji pod zaštitom države«.

To je prirodno, što se država brine za brak. Ta uredan je brak temelj urednom obiteljskom životu, a obitelj opet temelj države.

Država imade najveći interes, da se sačuva svetost i nerazriješivost braka, pa se iz tog člana može sasvim opravdano izvesti zaključak, da će država štiti kršćanski brak i sve njegove vjerske uredbe, i da neće dozvoliti navale bezvjerstva, krivovjerstva i drugih neprijatelja Crkve na svetost braka, nego da će ih odlučno odbiti. Ta, samo kršćanski brak omogućuje i jamči za odgoj moralnih ljudi, dakle dobrih građana, mirnih i poslušnih podanika.

Ali g. pisac dolazi na temelju tog člana u vezu s ostalim propisima ustava do drugih sasvim oprečnih zaključaka. (Str. 44).

Čujte samo, pa se čudite!

1. Jedino država ima pravo i dužnost, da štiti brak od svakog protupravnog napada.

2. Stoga ima država svu vlast nad brakom.

3. Država štiti brak od svake zlouporabe (i sa crkvene strane), a građani uživaju u pogledu braka onu slobodu, koju im zajamčuje ustav u uživanju građanskih prava uopće.

4. Državna zaštita braka u smislu ustava isključuje onu vlast Crkve nad brakom, koju si ona prisvaja, pa je država dužna, da brak štiti od presizanja crkvene vlasti.

5. Država je dužna da stvori takve norme o braku, koje će biti u skladu s jednakošću svih građana pred zakonom.

Posljedica tih zaključaka je prema piscu ta, da su proglašenjem ustanova ukinute sve zapreke vjerskog značaja, koje onemogućuju brak (viši redovi, svečani zavjeti, rodbinske veze i t. d.), kao i svi vjerski propisi, koji se protive razvrgnuću braka; zatim da su od tog dana sve osude crkvenih ženidbenih sudova (naravno osim onih starokatoličke sekte) ništetne i da ih ne smiju građanski sudovi nikako u obzir uzeti.

Evo tako tumači g. pisac onaj poznati član 28. ustava! Srećom je bio tako naivan, pa je u svom djelu naveo i mišljenje sadašnjeg ministra i bivšeg korifeja sarajevske advokatske komore, Dr. Srškića. Ovaj je ugledni pravnik u ustavotvornoj skupštini rekao među inim o čl. 28. ustava slijedeće: Pa kad to (što taj član ustava znači) mi ne znamo, koji takav ustav gradimo, što će oni, koji ga imaju primjenjivati! (str. 48. op. 24).

Srećom je nadalje i ministarstvo vjera drugog mišljenja nego li pisac, jer je okružnicom od 13. I. t. g. br. 181. izričito priznalo nadležnost crkvenih ženidbenih sudova katoličke i pravoslavne Crkve u Banovini za ženidbene parnice, dočim je ovu nadležnost potpuno pokleklo starokatoličkoj sekti, te je njihove osude, u koliko se tiču razvrgnuća braka, proglasilo ništetnim (Vidi Kat. List br. 5. od 4. II. 1926. »Starokatolički duh, sud« za bračne sporove nema zakonitog temelja).

Dr. Tomac mrzi kat. Crkvu, osobito sakrament braka. Za dokaz toga evo samo nekoliko primjera:

Na str. 16. i 17., op. 6. nastoji pisac da brani i uzveliča starokatoličku sektu na račun kat. sv. Crkve; tvrdi pače, da je zapravo samo starokat. sekta katolička Crkva, koja treba da uživa sve povlastice i prava, koje je kat. Crkva prije god. 1870. primila od država, jer da je proglašenjem dogme nepogriješivosti Sv. Oca Pape kat. Crkva postala druga, nova Crkva, koja sva ta prava uživa per abusum!

Na str. 13. ... To (upliv konfesije na bračno pravo) je posljedica onoga zastarjeloga i danas već neodrživog shvaćanja, da u braku valja gledati ili isključivo ili barem pretežno sakramentalni akt, tajnu vjere, u najblažem prosuđivanju institut koji spada u kompetenciju Crkve.

Str. 33. op. 6.: »Na temelju te ustanove (čl. 12. ustava) nema više mjesta na državnim univerzama teološkom fakultetu, a gdje se

naučava u okviru dogma, u kojima nije dopušteno niti sumnjati, a nema ni mjesta profesorima, koji moraju prije nego uzadu na katedru, svečano pred crkvenom vlasti depunirati »Credo« tridentinskog vjeroispovijedanja, od kojeg ne smiju ni za korak odstupiti u svojim predavanjima i nauci!

Str. 34. op. 7. [Uopće su opaske nainteresantniji dio ovog djela]: Glede škole: Obligatoran može biti vjeronauk, pa i u osnovnoj školi, samo za onu djecu, za koju njihovi roditelji ili staraoci izričito izraze želju, da djeca u školj dobiju vjersku nastavu. Povrh toga nastavnik za vjeronauk može po ustavu biti i svjetovno lice.

Str. 75. Glede prava na razvrgnuće katoličkog braka: »To pravo do ustava nije se priznavalo, pa su naročito oni, koji su bez svoje volje još kao djeca po krštenju postali članovi RK. Crkve a kasnije u zreloj dobi nakon vjenčanja promijenili vjeroispovijest, ostajali do konca života robovi dogmatskog i tjesno-grudnog shvaćanja jedne Crkve, kojoj više nisu pripadali i s kojom nisu imali više ništa zajedničkog«.

Str. 77. op. 39. Glede ženidbene zapreke različitosti vjere (disparitas cultus): »Crkva Rimokatolička postupa po svojim propisima i nakon proglašenja ustava, kao da bi oni i dalje bili na snazi. Nego samo daje dispencijacije za ženidbe sa Židovima, koje prije nije običavala dati. Interesanti plaćaju skupe takse [!?!] za ono, što im po ustavu kao pravo pripada«.

Str. 94.: »Država ne smije trpjeti, da Crkva tu ustanovu (brak) upotrebljava za veksacije građana, tražeć i od njih da sudjeluju u vjerezakonskim aktima ili obredima, ako hoće da sklope valjan brak«. (Kao bivši kat. svećenik trebao bi g. pisac znati, da kod ženidbe zaručnici ne sudjeluju samo kod akta ili obreda vjere, nego da su oni pravi »ministri sacramenti«).

Str. 102.: »Pri ruci su nam ustanove Rimokatoličke Crkve, koje se odnose na crkvene (a među njima i na ženidbene) sudove. Tu nalazimo s gledišta savremene pravne i državne znanosti u pravu monstruozne propise u sudstvu. Prije svega sjedinjenje zakonodavstva, upravne i najviše sudske vlasti u jednoj te istoj osobi (Sv. Otac Papa)...«!

Ali dosta toga! Zašto da nanižemo sva mjesta, sve rečenice tog djelca, iz kojih izvire mržnja proti kat. Crkvi te proti uredbama kat. braka? Trebalo bi prepisati dobar dio te knjige, a na tom bi se zahvalili čitaoci »Života!«

* Neizreciva bol i žalost tišti srce, kad se vidi, kako čovjek, kojeg je Bog bo odabrao za svog svećenika i redovnika, i kojeg je Sv. Mati

Crkva bila u tu svrhu odgojila, sada zlorabi svoja duševna svojstva, svoju znanost i svoje oštroumlje, da što više napadne i ošteti ovu svoju Mater, da od nje odvрати što više vjernika i da ih vodi na put vječite propasti.

Utješljivo je pak, da povrh takovih žalosnih primjera, ipak imade i ljudi, koji neustrašivo javno očituju svoje štovanje prana svetosti braka.

Tako je na pr. predsjednik vrhovnog suda u Transvaalu, Justice Curlewis, očito protestant, dao ove godine slijedeću javnu izjavu o razvrgnuću braka: »Mi smo suci po postojećim zakonima obvezani, da dozvolimo razvrgnuće braka i u onim slučajevima, gdje je jasno, da ga traže supruzi siti zajedničkog života, koji žele sklopiti novi brak. Nakon prethodnog sporazuma ostavlja jedan suprug »zlobno« drugoga, a ovaj traži u smislu njihovog sporazuma sudbeno razvrgnuće braka. Sav postupak ne stoji više od 24 šilinga (oko 250 dinara), dakle manje nego obična svadba. To nije ništa drugo nego zakonska zaštita jedva prikrivene slobodne ljubavi. No, moralan odgoj djece i pravi obiteljski život ne da se pomisliti bez čvrste i nerastavljive bračne veze, koja supruge spaja i ujedinjuje. Zakonodavstvo, koje tako kobno olakšava razvrgnuće braka, potkopava temelje moralnom i zdravom obiteljskom i narodnom životu«.

Usporedimo sada ova potpuno ispravna načela o nerazriješivosti braka sa zaključcima starokatoličke sinode donesenim u Zagrebu od 29. VI. 1924. (vidi gornje djelo str. 179, 180 op. 76.).

Razvrgnuće se braka dozvoljava na temelju razloga navedenih u sv. Pismu [!], a ti su slijedeći: 1. Smrt, 2. preljub, 3. činjenice, koje se sa smrću i preljubom izjednačuju. — A. Izjednačuje se sa smrću: a) sudbeno proglašenje mrtvim, b) osuda na tamnicu od najmanje 10 godina zbog difamirajućeg zločina, c) neizlječivo ludilo, koje traje već 10 godina, d) neizlječivo pijanstvo, sa zanemarenjem drugog bračnog druga ili djece, koje traje već 5 godina, e) neizlječiva spolna nemoć u dobi od ispod 50 godina [ma da je nadošla nekoliko godina nakon sklopljenog braka!], f) uopće takvo razvrgnuće bračne zajednice, koje po mnijenju ženidbenog suda znači pravu smrt njezinu, jer nema izgleda za uspostavu zajedničkog bračnog života i pokušaji u tom pravcu ostadoše uzaludni. — B) S preljubom se izjednačuje: a) spolna zaraza zadobivena po vlastitoj krivnji, b) zločin protiv tjelesnog integriteta drugog supruga, kažnjiv najmanje sa 5 godina tamnice, c) teško i neopravdano napuštanje bračnog druga u nevolji i bijedi kroz dulje

vremena, d) samovoljno ostavljanje bračnog druga, i ako ne u nevolji i bijedi, kroz najmanje tri godine.

Očito je, da se pod razloge u točkama A) f), i B) c) d) mogu strpati svi mogući i nemogući slučajevi, da prema tome starokatolički ženidbeni sud pruža svojim interesantima sva sredstva za razvrgnuće braka, te da je udesio takovo zakonodavstvo, kakovo je pomenuti predsjednik vrhovnog suda u Transvaalu tako oštro alj i tako opravdano žigosao.

Dok starokatolički sud i u praksi bez ikakvih poteškoća razvrgava brakove katolika, ma da je samo jedan od supruga prešao u njihovu sektu, čujmo što je pisao ove godine sadašnji ministar pravde u Italiji, Rocco, u svečanom broju časopisa »La Rassegna Italiana«, posvećenom jubileju vladanja kralja Vittorio Emanuela III., o motivima novog zakonodavstva glede nerazriješivosti braka:

»Rastava braka nije se primila u novi građanski zakonik, premda ju ima većina stranih nacija, i premda su se za nju zadnjih desetljeća i u nas vodile bučne ali neuspješne borbe mišljenja, te se je gotovo moralo misliti, da će jedina i neukloniva reforma građanskoga zakonika morati da bude uređenje te uredbе. Ali građanska i vjerska svijest daleko pretežnije većine Talijana nije se dala time uskolebati i bila je potaknuta na protest protiv namjeravane novotarije, koja logično izlazi iz individualističkog i protusocijalnog shvaćanja ženidbe, koje moramo mi isto tako odbiti, kao što ga odbacuje zdravi moralni osjećaj talijanskog naroda. Ženidba uistinu nije uredba stvorena za korist bračnih drugova, niti je jednostavan ugovor, koji se dogovorom sklapa i otkazom ukida. Ženidba je čin lične požrtvornosti i prijegora individua na korist obitelji, to će reći društva, kojeg je stanična klica obitelji. Samo ako se ženidba posmatra s tog stanovišta, ukazuje se ona u svojoj idealnoj veličini, i zasluga je koncila tridentinskoga, što je to nedvoumno konstatirao. Materijalističkom doktrinarizmu, koji je vladao u 19. vijeku, bilo je uzvišeno socijalno shvaćanje ženidbe nepojmljivo, dok su istodobno valovi antiklerikalizma, koji bijaše u nas tad u modi, podupirali borbu protiv principa nerazriješivosti braka, što ga je uvijek katolička Crkva vjerno branila. Mi bezuvjetno zabacujemo individualističku nauku, koja mora neminovno voditi rasapu društva; napadaji na nepovredljivost familije zajedno sa rahlošću ženidbenog veza pripadaju simptomima takove više ili manje svijesne tendencije. Prema našem shvaćanju o državi i društvu, moraju prolazni interesi individua uzmaći trajnim interesima društva koje je za dravo organizam, u kom pojedinac nije više nego jedan maljušni element.«

Dakle i predsjednik vrhovnog suda u Transvaalu i ministar Rocco plediraju za nerazriješivost braka, prvi više s obiteljskog, a drugi kao fašistički ministar pravde sa državnog i socijalnog gledišta. Oba su gledišta opravdana te se i mi njima pridružujemo, — ali kao uvjereni katolici naglasujemo povrh toga u prvom redu nerazriješivost braka i potpunu autonomiju naše Crkve u bračnim stvarima obzirom na sakramentalni karakter ženidbe. Tko dira u ženidbu, tko nastoji da ju preda na milost i nemilost državnom zakonodavstvu, dakle prigodnim i prolaznim parlamentarnim većinama, taj dira u Božju uredbu, ustaje protiv jedne od najvećih svetinja naše vjere.

Liberalci, framasuni, otpadnici, sektarci e compagnia bella spremaju se na navalu protiv svega, što je sveto, naročito protiv kršćanskoga braka. Katolici, koji imaju pred očima posljedice premoći države u bračnim stvarima u Rusiji, Francuskoj i t. d., treba da kod nas organizovanim otporom osujete svaku navalu na taj institut, i da bezobzirno ožigošu sve one, koji pod krmkom napretka nastoje, da ruše taj temelj obitelji, države i same Crkve.

KINEMATOGRAF I ZAŠTITA DJECE.

Nema sumnje, da kino danas igra veliku socijalnu i još više moralnu ulogu kod masa. No on djeluje i loše na mladež. To je poznato svim pedagozima. Tim se pitanjem bavi i Društvo naroda. Pogledajmo. Što je doslije učinjeno na obranu djece.

1. Apsolutna zabrana. Njemačka (zakon 12. 5. 1920., § 3) određuje, da ne smiju polaziti kino djeca ispod 6. godine. Letonija ima istu zabranu (naredba o kinematografima, čl. 8, objelodanjeno u Valdibas Vestnesis 14. 1. 1924.). Mađarska to zabranjuje djeci ispod pete godine (naredba ministra unutarnjih djela pogl. III, § 20), El Salvador ispod treće godine (Reglam. de Cinem., art. 25, dekret 7. 2. 1924.).

2. Uvjetna zabrana. Tako u Njemačkoj ne smije pohađati kino mladež od 6. do 18. godine, ako vlast nije posebice odobrila takav film. Općine mogu odrediti još strožije mjere, a tako i školske vlasti (zakon 12. 5. 1920., § 3). — Austrija. Nepunoljetna mladež ispod 16. godine ne smije začu u kino, ako te filmove nije odobrila vlast posebno za mladež (Naredba ministarstva unutarnjih poslova 18. 9. 1912., čl. 23). Sličan je zakon i u Belgiji za mladež obojega spola ispod 16. godine. Iznimku dopušta zakon, ako film pregleda posebna komisija, prema kr. dekretu (Zakon 1. 9. 1920. čl. 112). — U Čehoslovačkoj je ministarstvo unutarnjih poslova predalo cenzuru filmova posebnoj komisiji, koja može zabraniti neke filmove za mladež ispod